Sokszínű

IRODALOM

kiegészítő tananyag

7

MOZAIK

Sokszínű

IRODALOM

kiegészítő tananyag 7

Mozaik Kiadó – Szeged, 2018

József Attila: Harmatocska

Az ember és a természet kapcsolata gyakori témája az irodalomnak. József Attila következő versében is ez a téma jelenik meg, bemutatva hogyan olvadhat fel az ember az őt körülvevő tájban.

- *Ti mit tesztek, amikor magányra és nyugalomra vágytok?*

József Attila

HARMATOCSKA

Guggolva ringadoz
a málnató, meleg
karján buggyos, zsiros
papiros szendereg.

Lágy a táj, gyöngy az est;
tömött, fonott falomb.
Hegyek párája rezg
a halmokon s dalom.

Hát dolgoztam hiven,
zümmögve, mint a rét.
Milyen könnyű a menny!
A műhely már sötét.

Fáradt meg együgyű,
vagy tán csak jó vagyok
s reszketek, mint a fű
és mint a csillagok.

1. *Mely napszakot örökíti meg a vers?*
2. *Mi mindent idéz fel bennetek a harmat szó? Hogyan kapcsolható a vers címe a szöveghez? Melyik motívumhoz köthető? Miért?*
3. *Gyűjtsétek össze a versbéli táj elemeit!*
4. *Milyen hangulatot áraszt a cím és a tájleírás? Válaszotokat indokoljátok körülírással, idézettel!*
5. *Az első két versszak egy másik, „mögöttes” képet is felidéz bennünk. Melyiket?*
6. *Mely versszakokban, milyen formában jelenik meg a lírai én? Mit tudunk meg róla, az érzelmeiről?*
7. *Miért tekinthető egy szerkezeti egységnek az 1–2., illetve a 3–4. versszak?*
8. *Mely költői képekben kapcsolódik össze a táj és a lírai én? Válaszotokat indokoljátok!*
9. *Mennyiben tekinthető a vers tájleíró költeménynek, és mennyiben dalnak? Hozzatok fel érveket mindkét műfaj mellett!*

3.1–2. kép • Vincent van Gogh *Csillagos éj* (balra), illetve *Csillagos éj a Rhône felett* című festménye. Milyen hangulatot árasztanak a képek? Miért? Hogyan viszonyul mindez a József Attila-vers hangulatához? Beszéljétek meg!

A természet és a lírai én egybeolvadása

József Attila *Harmatocska* című **verse egyetlen este hangulatát, az ember és a táj harmóniáját megszólaltató dal.**

A költemény két nagyobb szerkezeti egységre osztható. **Az első két versszak tájleírás.** A leírt táj bensőséges nyugalmat áraszt. A nyitó strófa megszemélyesítéseiből *(„ringadoz / a málnató”; „papiros szendereg”)* és metaforájából (az ág karral való azonosítása) egy gyermekét ringató anya képe rajzolódik ki. Ezt a hangulatot árnyalják tovább a második versszak *„lágy”* és *„gyöngy”* jelzői. A falomb jelzőiként szereplő *„tömött”* és *„fonott”* a női hajat idézik fel, és viszik tovább az anya-gyermek képet.

A harmadik és negyedik versszakban a lírai én érzései jelennek meg hangsúlyosan. A vers beszélőjét a tájhoz hasonló nyugalom, jóleső fáradtság jellemzi. A táj és a beszélő egybeolvadását érzékelteti például a hegyi párára vonatkozó *„rezg”* és a lírai énre vonatkozó *„reszket”* ige hasonlósága. Szintén a táj és az ember harmóniájára, eggyé válására utalnak a 3. és 4. versszak hasonlatai, amelyekben a lírai én minden esetben valamilyen természeti jelenséghez hasonlítja magát (rét, fű, csillagok).

A cím

A harmat lehet a megújulás, a béke jelképe, amelyet a vers beszélője számára meghoz a nyugalmas, harmonikus est. **Ugyanakkor** a harmat gömb alakú (ahogyan a gyöngy is), és mint ilyen **utalhat a tökéletességre, szépségre is.** Ebben az értelemben a kedveskedő kicsinyítő jelzővel ellátva a cím a verset egy kis ékszerhez hasonló, szép műként, „harmatocskaként” jellemzi.

1. *Veletek előfordult-e már, hogy teljesen belefeledkeztetek egy tevékenységbe? Osszátok meg egymással az élményeiteket!*
2. *Határozzátok meg a vers rímképletét és ritmusát!*
3. *Az utolsó versszakban a lírai én a fűhöz és a csillagokhoz hasonlítja magát. Milyen hatást ér el ezzel a szöveg?*

1. *Az alábbi szövegben elolvashatjátok, hogyan emlékszik Németh Andor, József Attila egyik barátja a vers keletkezésére. Miben nem értenek egyet? Milyen érveket lehet felhozni az egyes álláspontok igazolására? Vitassátok meg!*

Egy nyári délután a Horváth-kert tejcsarnokában üldögéltünk. Attila verset írt, s mikor elkészült vele, felém nyújtotta... – Milyen? – kérdezte. Mindössze egyet kifogásoltam: a málnabokorra tapadó zsíros papírt. Attila összehúzta a szemét, mintha képet szemlélne. – Az kell oda – mondta. – Látom. – Megengedem. Egy kiránduló hajíthatta el, s a bokorra sodorta a szél. Ebből azonban nem következik, hogy a bokron kell maradnia. Miért nem szeded le róla? – Nem lehet. Odatartozik. És ott maradt.

2. *Olvassátok el a vers egyik korábbi kéziratos változatát! Mi mindenben tér el a végleges szövegtől? Mi lehetett a változtatások oka? Beszéljétek meg!*

Lágy tájék, csendes est,
tömött, fonott falomb,
ködös hegy búja rezg
a gyenge halmokon.

A völgy aranypiros.
A málnató meleg
karján buggyos, zsiros
papiros szendereg.

3. *Olvassátok el az alábbi versnyitó estleírásokat! Milyen hangulatot közvetítenek? Milyen eszközökkel?*

Hálót fon az est, a nagy, barna pók,
Nem mozdulnak a tiszai hajók.

(Juhász Gyula: Tiszai csönd)

Midőn az est, e lágyan takaró
fekete, síma bársonytakaró,
melyet terít egy óriási dajka,
a féltett földet lassan eltakarja [...]

(Babits Mihály: Esti kérdés)

Az éjszaka közeledik,
A világ lecsendesedik,
Pihen a komp, kikötötték,
Benne hallgat a sötétség.

(Petőfi Sándor: Falu végén kurta kocsma...)

4. *Hasonlítsátok össze József Attila versét Goethe Vándor éji dala című művével az alábbi szempontok szerint:*
- *a táj és a vers beszélőjének kapcsolata;*
- *a nyugalom/nyugodtság jelentése a két versben;*
- *a műfaj!*

Az emlékek őre (filmfeldolgozás)

Amikor egy történetet olvasunk, akkor a képzeletünk „jeleníti meg” a szereplőket, a környezetet és az eseményeket. Ha egy cselekmény filmen jelenik meg, akkor az alkotók elképzeléseit láthatjuk megelevenedni a mozgókép segítségével. *Az emlékek őre* című regény alapján készült film is izgalmas összevetésre készteti nézőit az eredeti művel.

- *Láttatok olyan filmet, amely egy általatok ismert irodalmi mű alapján készült? Mondjátok el, hogy mely filmbeli változtatásokkal, megoldásokkal értettetek egyet, és melyeket oldottátok volna meg másként!*

Az emlékek őre című regény elolvasása után megismerhetitek a könyv alapján készült, 2014-ben bemutatott filmet is. A következő órákon megfigyelhetitek, hogy egy történet hogyan ölt új formát a mozgóképi megjelenítés során.

1. *Hogyan ismerjük meg a regény, illetve a film elején a szereplőket? Ki „tájékoztatja” az olvasót, és ki a nézőt?*
2. *Hasonlítsátok össze a regény és a film szereplőit! Milyen különbségeket találtok? Vajon mi lehet a változtatások oka?*
3. *Hogyan jelenik meg a szánkózás emléke a filmben? Mennyiben tér el a regénybeli emléktől?*
4. *Az elöljáró a regényben csak a ceremónián vett részt. A filmben milyen szerepet játszik az események alakulásában?*
5. *Milyen szerepe van a cselekmény alakulása szempontjából a film alábbi két jelenetének? Melyik van közvetlen hatással az események menetére?*
   - *Jonasék első látogatása a dajkálóközpontban;*
   - *Asher rátalál a menekülő Jonasra a drón segítségével.*

Az emlékek őre

Más népszerű regényekhez hasonlóan Lois Lowry írása is felkeltette a filmes szakemberek érdeklődését, így **elkészítették a mű mozgóképi átdolgozását** (adaptációját). **Az adaptációk** mindig **az eredeti szöveg valamely értelmezését adják a film kifejezőeszközeit felhasználva** (pl. kép, hang, színészi játék).

37.1–2. kép • Jelenetek *Az emlékek őre* című filmből (rendező: Phillip Noyce). Mi mindent árul el a közösség életéről a bal oldali képen látható beállítás? A regény és a film melyik fontos motívumát idézi meg a jobb oldali kép? Beszéljétek meg!

38.1. kép • Cranach: *Ádám és Éva a Paradicsomban.* A film melyik jelenetét idézi a bibliai történet? Milyen különbség figyelhető meg a filmbeli és a festményen ábrázolt jelenet között? Hogyan kapcsolható a bibliai történet a film történetéhez?

Az emlékek őre című film rendezője a regény **cselekményét** több ponton is **átalakította.** Ennek egyik oka, hogy **a rendező** a regényíróétól **eltérő elképzeléseket is meg akart valósítani.** Az alapszövegből kihagyott (pl. idősek gondozása) vagy betoldott bizonyos tartalmi elemeket (pl. a szerelmi szál kibontása), illetve a karaktereken is változtatott. A regényben Jonas és barátai 12 éves gyerekek, a filmben pedig kamaszok. **A szemlélődő, vívódó gyerekhős helyett** a filmben egy **lázadó kamasz szerepel,** aki képes maga meghozni sorsfordító döntését. **Jonas barátai,** akik a regényben kevés szerephez jutnak, a filmben **a főhőst hozzásegítik a menekülés sikeréhez.** Míg a regényben egy testetlen hatalom irányítja és szabályozza a közösség életét, addig a filmben előtérbe kerül **az elöljáró,** aki nyílt **konfliktusba kerül az őrzővel és az örökítővel,** és ő irányítja a menekülők üldözését. A regény a Jonas tudatában és lelkében lejátszódó folyamatokat helyezi előtérbe, a filmben pedig az eseményeket a barátok, valamint az elöljáró szerepének átalakítása teszi mozgalmassá. E változtatásokkal a rendező célja valószínűleg az volt, hogy a kamasz nézők számára tegye vonzóvá a filmet, mivel a film alapmotívumai (pl. a szabályok ellen való lázadás, önmagunk keresése) e korosztályhoz állnak közel.

A regény cselekményétől való eltérés másik oka, hogy **a filmben a megjelenítés formája és eszközei mások.** A regényektől, kisepikai művektől eltérően **a filmes elbeszélés** (narráció) **a cselekményt jelenetekre bontja,** amelyek a szereplők párbeszédei, cselekedetei, a helyszínek és az idők alapján különülnek el egymástól. **A jeleneteknek szerepük szerint kétféle típusát különböztethetjük meg.**

Az **epizódok** a szereplők karakterét árnyalják **és** cselekedeteik mozgatórugóit világítják meg (pl. Jonasnak és családegységének beszámolója az aznapi érzéseikről). A **fordulatok** közvetlen hatással vannak a cselekmény menetére (pl. amikor kiderül Jonas számára, hogy Gabrielt is a Másholba akarják bocsátani).

Egy-egy jelenet jelentését és érzelmi hatását az is nagymértékben **befolyásolja,** hogy milyen beállításból, **mit és honnan mutat a kamera.** A kameraváltások dinamikussá teszik például azt a jelenetet, amelyben Fiona és Jonas csúszdáznak, és a néző hol önfeledtséget tükröző arcukat látja, hol azt, hogy mit láthatnak ők, hol pedig „madártávlatból" követheti az eseményeket. A felülnézet lehetővé teszi a néző számára, hogy egyben láthassa a közösségeket, és azt is, hogy az ellenőrző hatalom szemével figyelje a szereplőket. Abban a jelenetben, amelyben Jonas a szivárvány látványát akarja megosztani Fionával, egy pillanatra hatalmas sötét alakként Asher foglalja el a kép előterét, és a háttérben aprónak látjuk Jonast és a lányt, majd ezután felülről mutatja mindhármukat a kamera, a megfigyelők szemszögéből.

A **cselekményen kívüli elemek is segítik a nézőt a film megértésében,** ezek például a feliratok, a narrátor (mesélő) alkalmazása vagy a zenei aláfestés. A film mesélője maga a főhős, Jonas, aki a közösségről szóló, valamint az eseményeket magyarázó információkat oszt meg a nézővel.

Az irodalmi szövegekhez hasonlóan a filmek nagy részében **is jól elkülöníthetők az elbeszélő szerkezet elemei.** A történet **expozíciójában,** kezdeti szakaszában **megismerjük a főbb szereplőket:** Jonast és barátait, családegységének tagjait, Gabrielt, az örökítőt és az elöljárót. Ebből a részből tudhatjuk meg, milyen törvények irányítják a közösséget a tökéletesnek tűnő világban. Ezt követi **a bonyodalom, amikor** a történet hősének, Jonasnak a megszokott

életét egy számára váratlan döntés borítja fel: az emlékek őrzőjének jelölik a közösség vezetői. Ezután **Jonast az emlékek megismerése** fokozatosan **ébreszti rá arra, hogy egy hamis látszatvilágban él,** és fogalmazódik meg benne a vágy, hogy a közösség visszakaphassa az emlékeket és az érzelmeket. **A mű tetőpontján Jonas** – Gabriel megmentése érdekében – megszegi a szabályokat: **a szökés mellett dönt,** és ezzel **konfliktusba kerül a közösség vezetőivel. A mű lezárásában Jonas sikerrel jár,** ezzel megmenti a maga és barátai életét, ugyanakkor nyitva is marad a történet vége: a néző fantáziájára bízza a közösség és Jonas további sorsának alakulását.

1. *Keressetek példákat a filmben a cselekményen kívüli elemek, például feliratok, narrátor vagy zenei aláfestés alkalmazására? Milyen szerepük van a filmben? Beszéljétek meg!*
2. *Gyűjtsetek a filmből epizód típusú és fordulat típusú jeleneteket! Mi a szerepük az egyes esetekben!*
3. *Indokold meg, mitől tűnt filmszerűnek Kosztolányi Dezső A kövér bíró című elbeszélése!*
4. *Párokat alkotva keressetek olyan szövegeket az interneten, amelyeknek szerzője a filmről alkotott véleményét fogalmazza meg! Foglaljátok össze, melyek az írások legfontosabb állításai a filmről!*

1. *Olvasd el az alábbi szöveget, majd válaszolj a kérdésekre!*
   a) Kiknek ajánlja a szöveg a filmet?
   b) Miért csalódhatnak azok a nézők, akik a regényt már olvasták?
   c) A szöveg szerint a filmnek melyik eleme érdemel dicséretet?
   d) Az ismertetés írójának mi a véleménye a filmbeli történetről?

Családi mozinak tehát abszolút megfelel a filmváltozat, de akik arra számítottak, hogy a regényben meglévő gondolati mélységek lesznek itt érzékletesen kidomborítva, meglehet, csalódni fognak. A látványvilág mindenesetre számukra is kedves lehet majd: az emlékek felidézése, például a táncé és a háborúé, egészen magával ragadó. De azért a történetre is ráférte volna egy kicsivel több szín.

(Lakner Dávid)

2. *A közösség iskoláját a film nem mutatja be. Ti hogyan képzelitek el? Írjatok párokban egy rövid jellemzést róla!*
3. *Írj meg egy elképzelt párbeszédet, amely Jonas és a lejtő aljában álló ház lakói között hangozhatott el a megmeneküléskor!*
4. *Készítsd el egy általad választott szereplő „profilját” egy közösségi oldalra!*
5. *Válasszatok ki egy részt a könyvből, amely nem szerepel a filmben! „Filmesítsétek meg” a részletet csoportmunkában! Készítsetek egy „rendező” irányításával forgatókönyvet, tervezzétek meg a jelenetet (a helyszín jellemzői, a szereplők mozgása), a kamera beállításait! Ha van lehetőségetek rá, készítsetek el egy 2-3 perces felvételt (pl. mobiltelefonnal)!*

Tartalomjegyzék

Versek

József Attila: *Harmatocska* 2

Lackfi János: *Mobil-etüdök* 5

László Noémi: *Mindig van valami* 8

Novellák, anekdoták

Kosztolányi Dezső: *A kövér bíró* 11

Parti Nagy Lajos: *Az ördög darálója* 17

Regényrészletek

Lakatos István: *Dobozváros* 22

Lowry: *Az emlékek őre* 28

Az emlékek őre (filmfeldolgozás) 36

Kiadja a Mozaik Kiadó, 6723 Szeged, Debreceni u. 3/B., Telefon: (62) 470-101
E-mail: kiado@mozaik.info.hu • Honlap: www.mozaik.info.hu
Szerkesztők: Árokszállási Ildikó, Matyelka Tímea • Lektorálta: Kertész Józsefné
Felelős kiadó: Török Zoltán
Készült az Innovariant kft.-ben, Szegeden • Felelős vezető: Drágán György
Terjedelem: 3,8 (A/5) ív • Tömeg: 96 g • 2018. február • Raktári szám: MS-2971U